STRÖMSTAD AKADEMI
Nordiskt institut för avancerade studier

Nyhetsforum Strömstad tvärvetenskapliga akademi

Innehåll

Redaktörens ruta: Anders Gustavsson 1
Månadsrapport från ordförande och rektor 2
Åsa Morberg: Ny utredning om lärosätenas organisation 5
Åsa Morberg: Läroplaner med kunskapsinriktning 6
Åsa Morberg: Tillgång till kurslitteratur 7
Per Flensburg: Vart är forskningen på väg? 9
Per Flensburg: Tidskrift 11
Bengt Johannisson: Akademins uppdrag 12
Per Flensburg: Strömstad akademi och hållbarhet 13
Per Flensburg: Liv – en spekulation 14
Per Flensburg: Årsavgift 15
Bode Janzon: Föredragsserien på Bohusläns museum 16
Bode Janzon: Ordning och reda i dokumenthanteringen 16
Gudmund Bergqvist: Om Ukraina 18
Åsa Morberg: Skriva kurslitteratur – så här kan man gå till väga! 18

Redaktörens ruta: Anders Gustavsson

R_e_d_a_k_t_ör_e_n_s_ _r_u_t_a_ _Anders Gustavsson

Informatikforskare och rektor Per Flensburg och **didaktiker och styrelseordförande Åsa Morberg** rapporterar om aktuella nyheter inom Strömstad akademi.

Didaktiker och styrelseordförande Åsa Morberg visar på betydelsen av att skriva kurslitteratur och att Strömstad akademis ledamöter här har en möjlighet. Hon diskuterar regeringens förslag om nya läroplaner för grundskolan och en statlig utredning om lärosätenas organisationsform med betoning av den akademiska friheten. Hon menar att lokalgrupperna kan ha spelat ut sin roll.

Informatikforskare och rektor Per Flensburg ledde ett seminarium den 20 januari om eventuell ny organisation inom Strömstad akademi och har skrivit en rapport från detta seminarium med förslag om en ny tidskrift Acta Academiae Strömstadiensis Scientas, förkortat AASS. Han diskuterar Strömstad akademis sårbarhet när rektor ensam får utföra många arbetsuppgifter som borde delas på flera personer. Han frågar sig var forskningen är på väg när det är antalet citeringar som mäts i meriteringssystemet. Han spekulerar också om livets uppkomst som en kommentar till Dag Lindgrens artikel i Fria skriftserien nr 56 2025. Det är viktigt att alla ledamöter snarast betalar in medlemsavgift 600 kr till Strömstad akademi på plusgiro 1115-5 eller swish.

Industriell ekonom Per Staffan Boström ledde ett seminarium i Göteborg den 8 januari där vi diskuterade hur lokalavdelningarna kan bidra till Strömstad akademis långsiktiga utveckling.

Redaktör: Anders Gustavsson
Layout: Per Flensburg

Barnläkare Gudmund Bergqvist vädjar om ekonomisk och annan hjälp till Ukraina i deras kamp för frihet och demokrati.

Entreprenörforskare Bengt Johannisson diskuterar Strömstad akademis uppdrag.

Historiker Bode Janzon informerar om Strömstad akademis föreläsningar på Bohusläns museum i Uddevalla. Han presenterar det nya arkiv som Strömstad akademi har inrättat.

Etnolog Anders Gustavsson har i ARV. Nordic Yearbook of Folklore 2025 s. 227-228 recenserat Leif Carlsson: "Fiender till hela mänskligheten". Judefientliga bibeltexter och tolkningar. Universus Academic Press. Lund 2024. https://publicera.kb.se/arv/article/view/61245

AAS nr 50 2020 https://stromstadakademi.se/AAS/AAS-50.pdf av **historiker Bode Janzon** har nu kommit ut som bok med titeln Lärande praktiker i svensk idrott: se, läsa, lyssna och … Studier i fri idrott och fotboll från 1880-tal till 1940. https://stromstadakademi.se/Idrottsbok.pdf

I videoserien SAV nr 118 har **företagsekonom Arne Fagerström** publicerat Hållbarhet och företagande. En resursteknisk ansats https://stromstadakademi.se/SAV/SAV-118.pdf

I videoserien SAV nr 119 har **informatikforskare och rektor Per Flensburg** publicerat I brända filosofers sällskap https://stromstadakademi.se/SAV/SAV-119.pdf

I Reprintserien SAR nr 15 har **kemiker Johanna Deinum** publicerat Kärnvapenkrig – en katastrof vi kan stoppa https://stromstadakademi.se/SAR/SAR-15.pdf

Jag önskar nya bidrag till februarinumret av Nyhetsforum med deadline den 24 februari

2026 till anders.gustavsson@ikos.uio.no. Sänd kortare artiklar, debattinlägg och/eller recensioner av ny vetenskaplig litteratur. Svenska bidrag skall ha en engelsk översättning. OBS: Filen ska vara i word eller open office format!

Sänd också bidrag till Reprintserien SAR, Preprint och Fria skriftserien till per.flensburg@stromstadakademi.se. Planerade bokprojekt och bidrag till Akademins skriftserie Acta Academiae Stromstadiensis, AAS, meddelas till anders.gustavsson@ikos.uio.no. Bidrag till videoserien skickas till Gudmund Bergqvist: gudmundbergqvist@hotmail.com

Månadsrapport från ordförande och rektor

Januarirapport från Rektor Per Flensburg och Ordförande Åsa Morberg

Januari månadsrapport kan vi inte skriva utan att nämna de oväder som drabbat oss i Sverige på olika sätt.

För Per började ovädret när han skulle köra hem från nyårsfirande i trakten av Falkenberg. 10 mil i lätt snöfall och moddiga vägar. Inga större problem, gällde bara att ta de så lugnt. Men sedan höll vi oss hemma när Johannes var i farten. Vid något tillfälle var vi tvungna att ta bilen någonstans och det var ett företag att gräva fram den, få bort all is på fönstren och sedan ta sig ut från parkeringsplatsen. Men om man tog lite sats gick det att backa ut. Sedan kom Riksbyggen och plogade, vi var verkligen glada att bo i bostadsrätt och slippa köra med snöslungan för att över huvud taget kunna komma ut. Vid ett annat tillfälle gick det inte att öppna förardörren. Alla de andra dörrarna gick bra, men förardörren satt som berget. Låsmekanismen hade frusit men som tur var gick det att öppna dörren inifrån. Det var den 14:e januari och Per skulle till Uddevalla och hålla föredrag om hur det är att vara i brända filo-

sofers sällskap. Det var plusgrader och fina vägar men när han skulle hem hade det frusit på. Vid några tillfällen fick bilens bakvagn för sig att den skulle ge sig ut lite egna turer men med lite försiktig övertalning lyckades vår rektor få den på andra tankar. Och nu väntar vi på nästa köldknäpp.

Åsa Morberg bor i Sandviken och hade först Johannes och sedan Anna. Sandviken ligger i området som drabbas av snökanoner! Åsa var insnöad i fem dagar, då den entreprenör Åsa har för plogning av sin tomt hade viktigare vägar att prioritera. Tack och lov var elnätet fungerande. Det var naturligtvis en upplevelse i sig. Snöovädret började natten mot nyårsdagen och fortsatte i tre dygn. Åsas erfarenheter av snöovädret inkluderar trafikkaos med inställda resor och kraftiga förseningar, kortare strömavbrott, fallande träd på ledningar, och utmaningar för livsmedelsförsörjningen. Det gick bra att klara fem dagar utan besök i matvaruaffären. De lärdomar som dras av den här perioden är behov av bättre beredskap, inköp av elverk och snöslunga och behov av att säkra utemöblerna. De fick hämtas i ett närbeläget skogsområde efter stormen.

Vi kommer att få tre kalla vintrar framöver. Det sägs bero på ett vulkanutbrott i Stilla havet för tre år sedan. En underjordisk vulkan vid namn Hunga-Tonga Ha'aapai fick den 15 jan 2022 ett våldsamt utbrott och slungade upp en 58 km hög plym av gas, rök och aska i atmosfären. 150 miljoner ton havsvatten förångades och hamnade i stratosfären. Detta vulkanutbrott var det största som hänt och resulterade bl a i

- En rekordsnabb atmosfärisk tryckvåg, som gick flera varv runt planeten med 1 158 kilometer i timmen som topphastighet.
- 2 615 blixtar i minuten utlöstes av det rekordkraftiga åskvädret som bildades ovanför Hunga Tonga.
- 45 meter hög tsunami som följde på utbrottet och som med våldsam kraft drabbade bland annat ön Tofua.

Idag har vattenånga sjunkit ner genom stratosfären och påverkar vädret i underliggande troposfär genom ett fenomen som meteorologerna kallar atmosfäriska vågor. Det påverkar temperaturen olika på jorden. Se fig nedan. Nordamerika får varmare medan Norra Europa och inre Australien får kallare. Detta varar årtiondet ut.

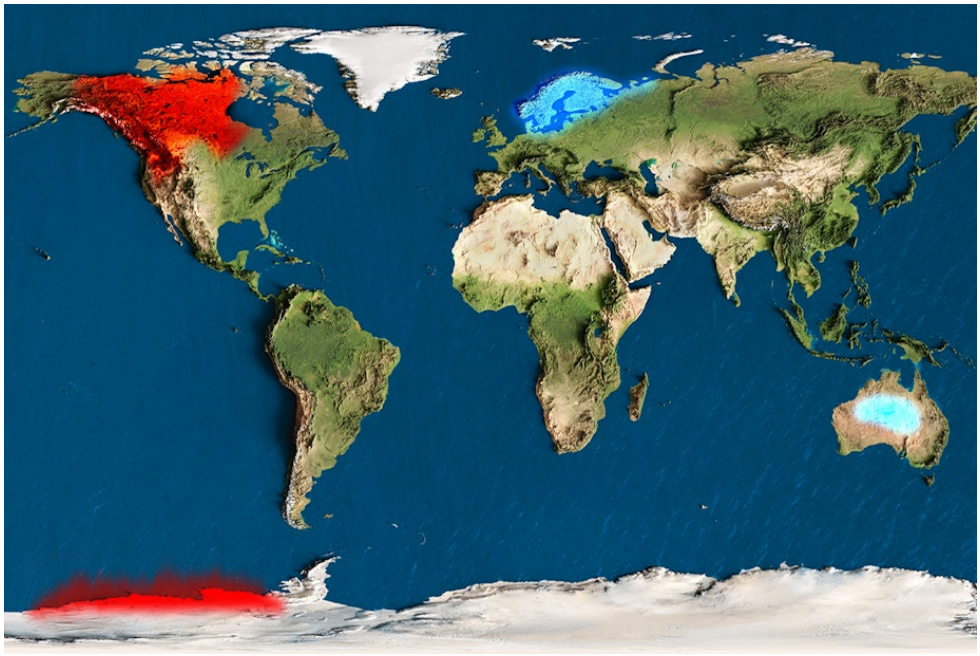

Arkivarbetet

Vi har nu en arkivpolicy med arkivbeskrivning, hantering av arkivet och arkivansvariga. Ett fantastiskt bra arbete av Bode Janzon, Sten Philipson och Per Flensburg. Vi är en förening och ska se till att vi har ordning och reda på våra handlingar, inte minst för eftervärlden. Det här är ingen byråkrati, utan en viktig åtgärd för föreningen. Vi får instruktioner hur vi ska arbeta så småningom.

Arkivet behövs för att dokumentera vår gemensamma historia och kulturarv, underlätta forskning och kunskapsskapande, samt möjliggöra insyn. Arkivet fungerar som samhällets minne genom att vi sparar viktig information från föreningen för nuvarande och framtida bruk. Arkivet kommer upp på årsmötet också. Det behövs också information till akademin om hus vi ska hantera arkiveringen i akademin på bästa sätt. Ett webinarium vore säkert bra för oss alla.

Antologier – vår redaktör Ander Gustavsson har en ny antologi på gång

Vi har en ny antologi på gång i Strömstad akademi. Enligt redaktören är det klart med medverkande och det är hela tolv författare. Antologin handlar om tiden efter pensioneringen hur vi författare fortsatt vårt arbete. Redaktören Anders Gustavsson har läst alla inkomna utkast och tänker kommentera dem snart. Åsa Morberg efterlyste frihet i skrivandet. Självfallet gäller det nu likaväl som i tidigare antologier, enligt redaktören. Författare har så olika skrivstilar. Redaktören kan i slutändan tänka sig manus på 5-10 sidor och upp till 25-30 sidor med enkelt radavstånd. Alla författare måste använda den mallen som Per gjort. Illustrationer kan bifogas. Redaktören har skrivit ihop några sidor som är hans preliminära manus i denna antologi. Vår beundran för Anders energi och produktivitet.

Akademins organisation

I förra nyhetsbrevet beskrev rektorn en del problem vi har med publikationer och en redaktionskommitté som inte fungerat. Det har nu varit möte kring detta förslag och rektor rapporterar särskilt om det på annan plats i detta nyhetsforum.

Åsa Morberg: Ny utredning om lärosätenas organisation

Ny utredning om lärosätenas organisationsform för att öka den akademiska friheten, och samtidigt profilera den statliga styrningen?

Reflektioner av Åsa Morberg, fil. dr i pedagogik, docent i didaktik

Nu ger sig gymnasie-, högskole- och forskningsminister Lotta Edholm även på lärosätenas organisationsformer i mandatperiodens elfte timme. Utredningen skall presenteras och redovisas senast den 31 mars 2027. Till särskild utredare utses Kerstin Jacobsson, universitetsdirektör vid Kungl. Tekniska högskolan. ”Jag tänker att vi kommer att jobba mycket utåtriktat och fånga in vad som är viktigt för de olika intressenterna inom och utanför sektorn, så att förslagen blir väl förankrade, säger Kerstin Jacobsson. Hon säger mycket klokt på KTH:s hemsida.

Det här uppdraget går alltså över valet som sker 2026.Folkpartiets läge är allt annat ljust och en gissning är att utbildningsdepartementet får nya ministrar, både skolminister och utbildningsminister med annan politisk tillhörighet efter valet. Då återstår att se vad som händer med den här utredningen?

Motivet till utredningen, menar Lotta Edholm, är att hotet mot demokrati och lärosätenas roll som kritisk och reflekterande kraft i samhället behöver åtgärdas. Det ska utvecklas en mer ändamålsenlig organisationsform för statliga universitet och högskolor, vad nu detta är? Det handlar alltså främst tydligen också om institutionell autonomi.

I vårt land är de flesta universitet och högskolor statliga förvaltningsmyndigheter under regeringens vingar. Detta är en ovanlig myndighetsform om man studerar lärosätens roll internationellt sett. Lärosätena i vårt land har ett samhällsuppdrag och staten står för en stor del av lärosätenas finansiering. Staten kan på så sätt också ställa vissa krav på verksamheten, samtidigt menar Lotta Edholm att den akademiska friheten ska värnas och stärkas.

Lotta Edholm menar att den akademiska friheten utmanas runt om i världen och det är nog rätt uppfattat. Regeringen vill nu säkerställa att svenska universitet och högskolor kan upprätthålla sin särskilda roll. Å ena sidan statligt uppdrag, å andra sidan akademisk frihet? Lärosätenas självbestämmande behöver balanseras mot statens behov av styrning och det kan inte vara helt lätt?

Statlig styrning och akademisk frihet kan sägas balansera på en knivsegg om man studerar vad AI säger på nätet. Staten äger och finansierar lärosätena, vilket ger politiskt inflytande, men den akademiska friheten kräver ett oberoende för att garantera en kunskapsgenerering utan spikad agenda. Spänningen mellan dessa båda perspektiv hanteras via lagstiftning, kollegialt styre (som minskar) och debatt kring extern finansiering och politiska prioriteringar, där Sverige försöker stärka skyddet genom utredningar och lagförslag.

Utredningen som tillsätts nu ska alltså se över organisationsformen för statliga universitet och högskolor och ta fram två olika lösningsmodeller. Som första lösningsmodell ska utredaren lämna förslag på hur en alternativ organisationsform för statliga universitet och högskolor kan utformas för att förbättra deras förutsättningar att bedriva utbildning och forskning av hög kvalitet. Det låter rimligt och rätt.

I uppdraget ingår bland annat att föreslå hur organisationsformen ska vara uppbyggd i fråga om rättslig status och förhållande till staten, samt studenters rättigheter och anställdas rättsställning.

För att ge regeringen ett brett beredningsunderlag ska utredaren som andra lösningsmodell lämna förslag på förändringar som kan genomföras för att öka ändamålsenligheten i lärosätenas arbete inom ramen för dagens myndighetsform. Förslagen ska bland annat gälla lärosätenas möjligheter att ingå nationella och internationella avtal samt deras möjligheter att ta emot donationer och gåvor. Detta är, enligt min uppfattning, möjligt även idag.

Den akademiska friheten är en grundsten i vår demokrati. Att vi värnar den är en förutsättning för det öppna, offentliga samtalet där högskolor och universitet har en viktig roll att spela, menar kulturminister Paris Liljestrand, tillika skolminister.

I arbetet ska utredaren särskilt beakta lärosätenas behov av ekonomisk och administrativ handlingsfrihet och institutionell autonomi samt statens behov av kontroll, styrning och uppföljning av sina medel. Hur ska utredaren balansera detta kan man undra?

Arbetet ska ta sin utgångspunkt i tidigare utredningar på området och grundas i en analys av för- och nackdelar med nuvarande organisationsform. Det låter väldigt klokt!

Åsa Morberg: Läroplaner med kunskapsinriktning

Nu ska läroplanerna få en tydligare kunskapsinriktning – utbildningsdepartementets utspel om en stark kunskapsskola

Av Åsa Morberg, fil.dr i pedagogik och docent i didaktik

Regeringen går nu vidare med Läroplansutredningens förslag och ger Skolverket i uppdrag att ta fram förslag till nya läroplaner för grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan. Skolverket ska redovisa läroplanerna senast 31 mars 2027 och dessa ska lanseras då den tioåriga grundskolan införs. Även de övergripande målen skall ses över. Det har inte gjorts på länge.

De nya läroplanerna ska ha en tydligare kunskapsinriktning där grundläggande kunskaper och färdigheter betonas, särskilt i de yngre åldrarna. ”Införandet av nya läroplaner är ett viktigt steg på vägen för att återupprätta en stark kunskapsskola. Jag är därför glad att arbetet med att ta fram nya läroplaner nu kan sätta i gång och att expertgruppen fortsatt kommer att ha en central roll i den processen”, säger integrations- och skolminister Simona Mohamsson.

Vilken skola refererar Simona Mohamsson till som varande en stark kunskapsskola? Lgr 62? Lgr 69? Lgr 80? Eller vilken läroplan var en stark kunskapsskola?

Vilka är då med i expertgruppen? Expertgruppens kompetens är endast kortfattat beskriven, men man kan själv göra kompletterande sökningar. Ingen av de omnämnda experterna är exempelvis expert på barns lek och lärande? Följande experter kommer att delta i arbetet: Inger Enkvist, professor emerita i spanska vid Lunds universitet, Linda Fälth, professor vid Linneuniversitetet, professor i pedagogik med inriktning på läs- och skrivundervisning, Christopher Gillberg, professor i ungdomspsykiatri, Göteborgs universitet, Agneta Gulz, professor i kognitionsvetenskap vid Lunds universitet och Linköpings universitet, Ola Helenius, professor i ämnesdidaktik vid Göteborgs universitet, Martin Ingvar, professor i neurofysilogi och integrativ medicin, Karolinska institutet, Jonas Linderoth, professor i pedagogik vid Göteborgs universitet, Linnea Lindquist, biträdande rektor, Göteborg, Håkan Sjöberg, lärare och universitetsadjunkt i didaktik vid Göteborgs universitet och Anna-Karin Wyndham, universitetsadjunkt vid Göteborgs universitet. Skolverket ska också inbjuda de utsedda experterna att ta plats i implementeringsarbetet av de nya läroplanerna.

I uppdraget till Skolverket ingår att läroplanerna ska vara tydligt inriktade på tillförlitliga och mer beständiga kunskaper. Vad är då tillförlitliga kunskaper? Det handlar om information som har granskats, är konsekvent, stabil och baseras på robusta metoder som vetenskapliga forskning (systematiska översikter, välgjorda studier) och beprövad erfarenhet inom området som kan verifieras genom jämförelser med andra trovärdiga källor. Här är källkritik ytterst centralt.

Mer beständiga kunskaper handlar om djupare förståelse, förmågan att koppla samman olika kunskaper (bildning) metakognition (tänka på sitt eget tänkande) och praktisk tillämpning som utvecklas genom analys, kommunikation och övning, snarare än ytlig memorering och manifesteras genom högre betyg i skolan och förmåga att utvecklas vidare. I kontrast då till kortvarig faktainlärning.

Kursplanerna ska nu bli tydligare och det ska bland annat mer precist framgå vad som ska behandlas i undervisningen, vad eleverna ska lära sig och när de ska göra det. De ska även

bli bättre anpassade efter barns kognitiva utveckling och ha en tydligare progression mellan årskurserna.

Undervisningsstrategier ska ge lärarna vägledning för att planera och genomföra undervisningen utifrån vetenskaplig grund och beprövad och genomföra får lärarutbildningen ett delikat uppdrag. I uppdraget ingår också att genomföra implementeringsinsatser på den nya läroplanen. Här syns att skolministern tar av de professionella lärarna beslutsrätten. Politiker ska ge mål, riktlinjer och resurser, men absolut inte överta lärares undervisning.

Regeringens utredning fokuserar på kunskapskraven, men man riskerar då att missa målen. Direktiven är starkt styrande och den statliga styrningen blir alldeles för stor, enligt min uppfattning. Regeringen vill se en stark betoning på kunskapskraven och att man då utgår från den kognitiva forskningen och undervisningen ska anpassas till barns kognitiva utveckling. Klassrumsforskningen och didaktisk forskning är inte i ropet längre. Ett nytt ämne skall införas i den redan stofftyngda lärarutbildningen, nämligen kognitionsvetenskap.

Vad blir då skillnaden i praktiken om läs-och skrivinlärande och matematiklärande ska ske på basis av kognitionsvetenskap?

Åsa Morberg: Tillgång till kurslitteratur

Utbildningsministern kräver redovisning av hur universitet och högskolor arbetar med att främja tillgången till kurslitteratur – tips till Strömstad akademis lärare att skriva kurslitteratur

Av Åsa Morberg, fil. dr i pedagogik, docent i didaktik och läromedelsförfattare för högre utbildning

Gymnasie-, högskole- och forskningsminister Lotta Edholm kräver nu av lärosätena att de ska främja användningen av kurslitteratur. Lotta Edholm menar att en god tillgång till kurslitteratur är grunden för både bildning, utbildning och forskning. Hon menar att det finns indikationer på att tillgången till kurslitteratur minskar. Det har hon faktiskt alldeles rätt i. Jag håller för ovanlighetens skulle med henne om detta.

För lärare och forskare inom högre utbildning finns det idag inga som helst incitament att skriva kurslitteratur. Författare blir varken rika eller berömda av att skriva kurslitteratur. Man får dessutom skriva kurslitteratur på sin fritid. Det anses inte heller inte heller vara någon merit att skriva kurslitteratur, däremot är det en klar merit att skriva vetenskapliga artiklar. Många lärosäten vill inte heller att de egna lärarnas kurslitteratur används på det egna lärosätet och absolut inte i kurser som författare själva håller i!

Regeringen har därför nu beslutat att universitet och högskolor ska redovisa hur de arbetar med att främja tillgången till kurslitteratur. Det här blir spännande att se vad lärosätena svarar gymnasie-, högskole- och forskningsminister Lotta Edholm på detta i sina årsredovisningar.

Internationellt fungerar det annorlunda. Författare kan få tjänstledigt med lön för författaruppdrag och således skriva kurslitteratur på betald arbetstid. Då får författare incitament för att ägna sig åt skriva kurslitteratur. ”Kurslitteratur bidrar till att utveckla studenternas analytiska tänkande och underlättar en djupare kunskapsinhämtning. När vi nu får indikationer på att tillgången till kurslitteratur försämras behöver vi veta mer om vad lärosätena

gör för att främja tillgången till kurslitteratur", säger gymnasie-, högskole- och forskningsminister Lotta Edholm i ett pressmeddelande från Utbildningsdepartementet.

Som ett led i arbetet med att motverka läskrisen har regeringen nu beslutat att införa ett nytt återrapporteringskrav om främjande av kurslitteratur i regleringsbrevet för universitet och högskolor för år 2026. Det innebär att de statliga lärosätena ska redovisa hur de arbetar med att främja tillgången till kurslitteratur. Det blir spännande att se en sådan redovisning. Hur stöder universitet och högskolor författare till kurslitteratur? Det blir säkerligen brådtom för många lärosäten att utveckla stöd till författare.

Den svenska läskrisen som finns i grundskolan märks även inom den högre utbildningen och det är absolut inget nytt. Studenternas läsförmåga har ansetts vara usel sedan lång tid tillbaka. Tidigare har regeringen också gett Statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag att kartlägga hur läsförståelsen bland studenter har utvecklats och att följa upp läsförståelsens effekter på genomströmningen.

Läskunnigheten bland studenter i högre utbildning har också betydelse för deras möjligheter att nyttja och förstå kurslitteratur, vilket i sin tur kan påverka både kunskapsinhämtningen och efterfrågan på kurslitteratur. Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har därför fått i uppdrag att kartlägga hur studenters tillgång till och användning av kurslitteratur har förändrats över tid. Kartläggningen ska bland annat inbegripa studenters användning av fysisk eller digital kurslitteratur på svenska. UKÄ:s och SCB:s uppdrag ska redovisas senast den 31 mars 2026.arbetet i sina årsredovisningar för 2026.

Kurslitteraturen beslutas i högre utbildning av lärosätet och dess lärare, i syftet att uppfylla utbildningens mål. Lärare med egen kurslitteratur ska enligt direktiven undvika jäv i beslut om kursplaner. Det betyder att skriver en lärare en bra bok så kan den inte användas i det egna lärosätets utbildning. Det har jag själv varit utsatt för. Kurslitteraturen är en central del av utbildningskvaliteten och måste följa krav på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, som kan vara lite olika vid olika lärosäten. Användningen av kurslitteraturen visas givetvis av studenterna vid examinationen. Studenter som inte läst kurslitteraturen ska givetvis inte kunna bli godkända på kursen. Lärare behöver verkligen se till detta i examinationen.

Intressant och spännande blir det nu att se om det kommer att bli lönsamt och meriterande för lärare och forskare i högre utbildning att skriva kurslitteratur. Det här är något som Strömstad Akademis ledamöter kan ha glädje av att veta och eventuellt ägna sig åt.

Per Flensburg: Vart är forskningen på väg?

Per Flensburg, professor i informatik

När jag skrev min C-uppsats i informatik 1971 upptäckte jag att 80% av de forskningsartiklar som skrevs inte blev lästa eftersom ingen citerade dem. Jag kunde då inte begripa varför folk fortsatte att publicera när det ändå inte gjorde någon nytta. Senare, när jag själv blivit forskare förstod jag: Resultatet av forskningen är publicerade artiklar och kvaliteten avgörs av hur många som citerar artikeln. Jag blev förvånad dels över att resultatet av själva forskningen inte var meriterande dels över att kritiska citeringar också räknades som citeringar och ansågs förbättra kvaliteten på den artikel man klagade på.

Vad som förundrade mig än mer var att jag måste betala 20 - 30 $ för att få läsa en artikel. Men jag som författare får inget betalt, de som granskar min artikel får inte heller betalt och i regel är forskningen finansierad av staten, dvs av skattemedel. Men det kostar en massa

pengar att få ta del av dem! Hur kunde det bli såhär? Än värre: Jag stötte på uttrycket ”Publish or perish” och upptäckte att grunden för tjänstetillsättningar ofta avgörs av dels hur många som citerat artikeln, dels av hur många artiklar forskaren skrivit. Om det är intressant forskning, om forskaren kommit fram till nya och spännande slutsatser räknas inte, bara antalet! Nu ska dock i sanningens namn sägas att i de officiella kriterierna för olika tjänster ställs många kvalitativa krav – formellt sett – men det är granskarna som avgör.

Detta var funderingar jag hade som ung och nybliven forskare och jag funderade mycket på om jag skulle fortsätta. Men så läste jag en artikel av Kristen Nygaard som beskrev sitt berömda samarbete med facket på Kongsbergs Våpenfabrik i början av 70-talet. Han berättade hur forskarna skrev traditionella rapporter, som sattes in i pärmar och stod i bokhylla och samlade damm. De tog då till det radikala greppet att omdefiniera forskningsresultatet: Resultatet var de handlingar fackföreningens medlemmar gjorde på grund av deras forskning.(Nygaard & Bergo, 1975) Detta gjorde djupt intryck på mig och jag bestämde mig för att anamma samma princip och att skippa det som kallas ”the publication game”. Min ambition var att doktorera för att få en säkrare tjänst och bättre lön men större ambitioner hade jag inte. Men jag fick ändå en professur 30 år senare!

Jag försökte hålla koll på antalet ociterade rapporter över åren och situationen verkar skenbart förbättras. I november 2016 genomförde jag en undersökning inom detta område. Jag sökte på Web of Science, eftersom detta antas ha störst spridning. Jag sökte i kategorierna "datavetenskapliga informationssystem" och "informationsvetenskaplig biblioteksvetenskap" från år 1986 till 2016 – det vill säga 30 år. Resultatet blev 5124 träffar varav 2053 artiklar (40%) inte hade några citeringar. Detta är bättre än de 80% jag minns från början av 70-talet, men det betyder inte att de övriga 60% hade någon större effekt. Endast 1220 artiklar (23%) hade mer än 5 citeringar. När jag genomförde en liknande undersökning i april 2016 fanns det andra resultat: 9908 träffar varav 4654 artiklar (47%) inte hade några citeringar. Publikationer med fler än 5 citeringar uppgår till 1,3 %. (Flensburg, 2017). Uppenbarligen har något hänt i Web of Science, det var ju bara fem månader mellan undersökningarna. Många artiklar med noll citeringar verkar ha försvunnit. Förmodligen har man ändrat i redovisningen. Man kommer osökt att tänka på Mark Twains påstådda citat: ”Det finns tre sorters lögn: *Vanlig lögn, förbannad lögn och så statistik*”.

Jag har ett annat liknande uttryck som jag själv formulerat: *”Om något kan missbrukas så görs det!*” Så hände naturligtvis med citeringssystemet också. Forskare började medvetet citera sina kolleger både i den egna organisationen men även i samarbete med andra. Det fanns listor med citeringar som man helt enkelt måste ha med i sin artikel. Tidskrifterna krävde ofta ett visst minimiantal citeringar till artiklar i just den tidskriften och granskarna krävde förstås citeringar till deras verk. ChatGPT beskriver det så här: Detta tar sig uttryck i övercitering, strategisk självcitering, tvingande citeringar från redaktörer eller granskare samt ett ensidigt fokus på citeringsbaserade indikatorer.

De organisationer som beviljade forskningsanslag insåg snart det etiskt orimliga att tidskrifterna skulle tjäna en massa pengar på skattefinansierad forskning. Deras vinstmarginal ligger i spannet 25-40%, skyhögt över alla annan laglig verksamhet. Så då uppkom Open Acess, där det var gratis att läsa artiklarna. Men i gengäld måste författaren betala för att få den granskad och publicerad, nånting mellan 25 000 kr och 70 000 kr.

Men ”om något kan missbrukas så görs det!” och självfallet blev detta systemet också missbrukat. Det uppkom rovtidskrifter (predatory journals). Granskningen, som ofta tog väldigt lång tid i en vanlig tidskrift, går snabbt i en rovtidskrift helt enkelt för att den inte görs eller är väldigt summarisk. Så strax efter att författaren betalt så publiceras artikeln. Parasittid-

skrifter är väldigt vanliga. Omics international är det största förlaget som syss-lar med denna verksamhet. På deras webbsida hävdar de att det har över 700 DBR-granskade tidskrifter (Beall, 2012). Namnen låter väldigt autentiska. Här är några exempel från områ-det ”Business and management”: International Journal of Accounting Research, International Journal of Economics & Management Sciences, Journal of Defense Studies and Resource Management, Hybrid Journal of Global Economics, Journal of Hotel & Business Management, Journal of Internet Banking and Commerce. Man beräknar idag att det sammanlagt finns ca 17 000 rovtidskrifter (Larhammar & Sabel, 2025).

Men nu har vi fått tillgång till kraftfull AI och en chatbot kan producera en forskningsartikel på mindre än en minut. Följaktligen har det uppkommit artikelfabriker som producerar störtfloder av artiklar (Abalkina m.fl., 2025). Dessa artiklar säljs till forskare, främst unga sådana som är i desperat behov av publiceringar. Antalet artiklar per år inom OECD har ökat med 60 procent sedan 2013 och ökar fortfarande (Hanson m.fl., 2024), medan antalet utfärdade doktorsexamina inte alls ökat lika mycket under samma period, blott 25 procent (och dessutom minskat de senaste åren). Som en utredare lakoniskt sa: forskarna forskar inte längre, de skriver artiklar (Larhammar & Sabel, 2025).

Vad blir konsekvenserna av detta? Larhammar och Sabel skriver så här:

> De totala kostnaderna för fuskartiklar är enorma. Avgifterna som forskarna betalar går förstås till fuskindustrin och de tidskrifter som publicerar fusket. Dessutom kan andra forskare slösa tid på fruktlösa försök att replikera eller bygga vidare på forskning som aldrig blivit utförd. Ytterst kan det leda till ifrågasättande av vetenskapens trovärdighet. Därtill kommer (AI-genererade) fuskartiklar att bli underlag för framtida AI-fuskartiklar. Vetenskapens dokumentation undermineras (Larhammar & Sabel, 2025).

Kan man göra något åt detta? Det grundläggande felet är, enligt min mening, det hysteriska systemet där kvaliteten på resultatet av forskningen avgörs av dels hur många som citerat artikeln, dels av hur många artiklar forskaren skrivit. Det rimliga är ju att man mäter forskningens påverkan på samhället istället för på andra forskare. Dessvärre kan inte detta mätas lika lätt som antalet citeringar och följaktligen riskerar vetenskapen att krökas in i sig själv och bli kvalificerade nonsensproducenter. I en hel del discipliner är detta, cyniskt sett bara bra, för då ställer inte forskarna till med några tokigheter, men inom andra områden, som t.ex. medicin vore det katastrofalt. Det finns exempel på medel som presenterats i parasittidskrifter och på konferenser anordnade av dessa som påstås bota cancer, men i själva verket inte har någon effekt på cancern, men däremot på njurarna. Negativ sådan dessvärre (Kjöller, 2020).

Men det är möjligt att bli professor med nästan inga publikationer (Flensburg, 2017). Men inte många lyckas och systemet är som det är. Många lärosäten försöker undvika att forskarna publicerar i rovtidskrifter genom att ha en lista över ”godkända” tidskrifter eller en svart lista över icke godkända. Det kan dock vara svårt att erkänna att en tidskrift i vilken man publicerat artiklar är en rovtidskrift. Forskaren förlorar meriteringspoäng och lärosätet får dåligt rykte (Beall, 2012).

År 2025 höll Kungliga Vetenskapsakademin en konferens i Stockholm där man kom fram till vad som kallas Stockholmsdeklarationen ((Sabel & Larhammar, 2025)

- Forskarna måste återta kontrollen över vetenskapspublicering.
- Meritbedömning måste fokusera på kvalitet, inte kvantitet eller tidskrifters anseende (impaktfaktor).
- Oberoende instanser för att upptäcka och förhindra fusk behöver inrättas.

- Lagstiftning och policyer för att skydda vetenskapens kvalitet och integritet måste upprättas.

Jag menar att första och andra punkten är de viktigaste. Första punkten genomförs på många ställen genom att inrätta offentligt finansierade plattformar där forskare kan publicera sina rapporter utan kostnad och de även läsas gratis. I Sverige har vi publicera.kb.se som en sådan, men det finns även i andra länder. Den andra punkten är betydligt svårare att komma tillrätta med. Grundantagandet – att konkurrens ger högre kvalitet – kan ifrågasättas och dessutom finns det stora möjligheter att rent legalt manipulera systemet. Så länge detta är möjligt kommer nuvarande system att fortsätta.

Referenser:

Abalkina, A., Aquarius, R., Bik, E., Bimler, D., Bishop, D., Byrne, J., Cabanac, G., Day, A., Labbé, C., & Wise, N. (2025). 'Stamp out paper mills'—Science sleuths on how to fight fake research. Nature, 637(8048), 1047–1050.

Beall, J. (2012). Predatory publishers are corrupting open access. Nature News, 489(7415), 179.

Flensburg, P. (2017). Becoming Professor. With Almost no Publications. Scandinavian J. Inf. Systems, 29(1), 6.

Hanson, M. A., Barreiro, P. G., Crosetto, P., & Brockington, D. (2024). The strain on scientific publishing. Quantitative Science Studies, 5(4), 823–843.

Kjöller, H. (2020). Kris i forskningsfrågan. Eller vad fan får vi för pengarna? Stockholm: Fri Tanke förlag. (Vol. 123). Fri Tanke.

Larhammar, D., & Sabel, B. (2025). Artikelfabriker hotar forskningen – så kan vi reformera publiceringssystemet. Curie, 2025(Nov).

Nygaard, K., & Bergo, O. T. (1975). The Trade Unions-New users of research. Personnel review.

Sabel, B., & Larhammar, D. (2025). Reformation of science publishing: The Stockholm Declaration. 12. https://doi.org/10.1098/rsos.251805

Per Flensburg: Tidskrift

I förra nyhetsbrevet redovisade jag en del idéer om hur vi skulle kunna organisera det akademiska arbetet bättre. Det handlade dels om en sorts fakultetsorganisation, dels om att starta en vetenskaplig tidskrift på publicera.kb.se. Jag har också aviserat ett allmänt webinarium kring detta förslag. Det hölls tisdag 20 jan mellan kl 16:00 och 17:45. Det var 8 deltagare som mest. Kort sagt blev resultatet att man vid inte speciellt begeistrad över en fakultetsorganisation men höll med om att det behövdes någon form av granskning av våra vetenskapliga publikationer. Jag ville gärna ha någon form av granskning även av de andra skriftserierna, men där kom vi inte fram till något.

Däremot bestämde vi att Strömstad akademi skulle försöka starta en tidskrift på Kungliga bibliotekets plattform: publicer.kb.se. Jag redogjorde för mina argument som jag presenterade i förra nyhetsbrevet: https://stromstadakademi.se/Nybrev/NB2025-12.pdf och det finns ingen anledning att upprepa dem än en gång. Det framfördes en del synpunkter men jag tror Marylou sammanfattade det hela bäst: ”Vi kan försöka! Bättre än att göra ingenting.

Det kan ju bara gå åt helvete!" Det senare innebär att vi inte lyckats producera tillräckligt många artiklar och blir då nerlagda av Kungliga Biblioteket.

Vi ska tillsätta en ansökningsgrupp som utarbetar själva ansökan, skriver scope & aim, tar fram övergripande bedömningskriterier med ämnesområdesinriktade fördjupningar och vad som i övrigt krävs. I denna grupp ingår Per Flensburg, Anders Gustavsson, Rune Wigblad och Bode Janzon. Det behövs även naturvetare, medicinare, beteendevetare, samhällsvetare, konstvetare och andra -vetare speciellt i utformningen av fördjupade bedömningskriterier. Det är fritt fram att anmäla sig. Man får titeln bitr. redaktör (asc. Editor) om man har plats på sitt visitkort. I punktform har jag tänkt att detta skulle gälla för tidskriften:

1. Namnet är Acta Academiae Strömstadiensis Scientas förkortat AASS
2. Den är tvärvetenskaplig med ett tema per nummer. Finns dock utrymme även för ämnesspecifika artiklar
3. Tidningen har årlig kontinuerlig utgivning. Det innebär att det produceras ett nummer per år och att en artikel publiceras så fort den blivit godkänd. Ett exempel på detta är META (https://publicera.kb.se/meta/about)
4. Vi kan, i likhet med META, anta artiklar med både blind review granskning eller med ett förenklat granskningsförfarande. Det ska tydligt anges vilken sort som används
5. Per är chefredaktör och Anders är huvudredaktör (eller möjligen tvärtom, tanken är att vi bestämmer tillsammans)
6. Språket kan vara svenska, danska, norska eller engelska.

Så käre läsare, kasta dig över föregående nyhetsbrev och anmäl dig genast till ansökningsgruppen och utöva ditt inflytande!

Bengt Johannisson: Akademins uppdrag

Är SAs uppdrag att organisera och rapportera eller att diskutera och folkbilda?

Bengt Johannisson

Som en relativ sen och inte överdrivet aktiv ledamot i Strömstad akademi har jag varit imponerad av det engagemang som ledartrojkan Åsa Morberg, Per Flensburg och Anders Gustavsson visar. Via Nyhetsforum ser de ihärdigt och reflekterande till att vi övriga medlemmar hålls informerade av vad som skett, skall ske och borde ha skett. Det skall vi andra vara tacksamma för. Men vi borde naturligtvis också engagera oss djupare.

Jag tycker att SAs medlemskader är särskilt kvalificerad för att organisera olika 'diskutek'. SA samlar forskare som i de flesta fall under sin anställningstid med råge levererat vad man kan begära. Det stora antalet discipliner vid SA ger ju goda förutsättningar för att ämnesöverskridande frågor tas upp och besvaras, något som troligen skulle uppskattas av såväl akademiledamöterna som andra läsare av nyhetsbreven. Själv har jag med stor nyfikenhet läst flera av Åsa Morbergs reflexioner kring skolans tillstånd, idag ett oerhört viktigt tema.

I samband med rapporteringen från SAs medverkan i förra årets bokmässa nämndes att temat för SAs kommande festivaldagar nu i augusti skulle vara 'folkbildning'. Det var något som gladde mig. Detta framgick med tydlighet i det bidrag till november månads nyhetsbrev där jag under rubriken 'Bildning, gemenskap och inkludering' rapporterade om den lokala jubileumsbok som vår hembygdsförening gav ut 2025. I den artikeln hävdade jag att folkets egna berättelser bättre bidrar till deras bildning än forskares reflexioner. Åtminstone

om vi stannar vid landsbygdens människor. Som geografen Lage Wahlström för 40 år sedan slog fast: Platser betyder något. Jag hade naturligtvis hoppats att åtminstone någon SA-kollega i decembernumret av nyhetsbrevet skulle kommentera min argumentation

Viss tröst fick jag när jag nyss läste Sverker Sörlins nyutkomna bok 'Kulturens värde'. Det räckte att läsa förordet där författaren bland annat slår fast 'Kultur kan vara mycket mer än det som dagens kulturpolitik tar ansvar för. Kulturens närmsta granne är kunskap och känsla lika mycket som konst. Alla tre tillsammans är bildning – och demokratins mor.' Men känslor tar Sörlin inte alls upp i bokens huvudtext – kanske för att kultur för honom främst är en konstform och inte (också) en livsform. Känslor är dock något som hör platser och människors gemenskap till.

Per Flensburg: Strömstad akademi och hållbarhet

Strömstad akademi och hållbarhet

Per Flensburg, rektor

I detta sammanhang har hållbarhet en lite annan betydelse än när det gäller klimatsammanhang. Sårbarhet är kanske ett bättre ord. Jag tänker främst på två saker:

1. Personberoende
2. Bortfall av funktioner

Det första märkte vi när John blev sjuk och vi hade plötsligt ingen kassör. Det hände redan 2024 och då hade vi även ett problem av typ 2, nämligen en valberedning som inte fungerade. Jag ryckte in som biträdande kassör men hade inte tillgång till våra konton. När sedan John blev ännu sjukare orkade han inte ta itu med betalningar ordentligt vilket medförde att räkningar blev obetalda. Sedan fick Marylou en stroke och jag fick rycka in även som sekreterare. Vad händer om jag blir sjuk?

Vi kan också tänka på hemsidorna, vår Google drive, inloggning till Bokinfo, layout för böcker och nyhetsbrev. Allt detta gör jag och det finns ingen ersättare. Marylou kan hjälpa mig med interna hemsidan men som det ser ut idag kan hon inte skriva några längre saker. Slutsatsen är inte alls bra: *Strömstad akademi är alltför beroende av sin rektor*! Jag vill därför uppmana alla medlemmar att överväga om de kan bidra till att minska sårbarheten, t ex genom att bli kassör, sekreterare, webmaster, formgivare eller något annat. Vi borde faktiskt ha dubbel besättning på alla poster: Ordinarie och biträdande. Just nu har vi ingen kassör och **kan vi inte få någon kassör tämligen snart blir vi tvugna att lägga ner föreningen** och därmed också Akademin. Detta är inget tomt hot, det är en realitet!

Akademin är beroende av ett fungerande internet och en fungerande hemsida. Till detta kommer då all information som ligger på medlemmarnas datorer. Själv har jag all information rörande Strömstad akademi i molnet, på Dropbox och Google drive men dessa båda är i Amerika och med tanke på Trumpens nyckfullhet kan de plötsligt bli nerstängda. Nu har jag kopior på det mesta på mina hårddiskar, men även dessa har ju en begränsad livslängd. Nu har vi ju fått till stånd arkivering och med jämna mellanrum bör arkivansvariga kopiera ner arkivet till en speciell hårddisk som Akademin har.

Sedan har vi ju sabotage och troll. Ja, troll har vi redan; med jämna mellanrum måste jag rensa ut kommentarer med kyrilliska bokstäver på hemsidan, som mest var det 3000 en gång. Nu har jag stängt ner alla möjligheter att kommentera så nu finns det inte fler där. På diskussionsforum kan det dock finnas några tusen, jag har inte varit inne där på länge. Dags

blogg om överbefolkning verkar dock ha klarat sig än så länge. Man hittar den för övrigt på https://stromstadakademi.org/befolkning. När det gäller rena sabotage mot vår hemsida är sannolikheten att vi skulle vara målet ganska liten, men vårt webhotell finns i Danmark och Trumpens längtan efter Grönland kan ge problem. Men i så fall är det många som drabbas och saken kommer att ordnas tämligen snabbt. Hursomhelst, när det kommer vettiga svenska alternativ till Dropbox och Google drive tycker jag vi ska satsa på dem.

Sammanfattningsvis: Vi måste ha back-up inte bara för tekniska saker utan även för människor. Varje befattning skulle dubbleras, idag är det bara rektorn och ordföranden som har sådan back-up.

Per Flensburg: Liv – en spekulation

Per Flensburg, professor i informatik

Dag Lindgren har skrivit en artikel i fria serien (FS-56) där han spekulerar kring livets uppkomst och menar att det kan ha kommit till oss från rymden i form av kometer och meteorer som innehåller byggstenarna i DNA. Dessa spekulationer och andra har jag sett tidigare i Illustrerad Vetenskap (tex publicerat 12.06.24, 22.11.25) där det finns 1303 artiklar som handlar om livets uppkomst. Men alla utgår från samma typ av liv som vi har här, baserat på DNA. Men tänk om det finns andra former av liv, som vi inte har en aning om hur de fungerar? Det lär t ex vara möjligt att skapa liv baserat på kisel istället för på kol. Men här ska jag gå ett steg längre och spekulera kring för oss obegripliga former av liv, något som science fictionförfattare älskar.

Jag utgår från komplexiteten. Vår hjärna innehåller ungefär 100 miljarder neuroner som är hopkopplade i ett komplicerat nätverk. Varje neuron kan vara kopplad till upp till tusen andra neuroner. Om en neuron motsvarar 1 byte så har vår hjärna 100 GB. Neurala nätverk som används inom AI är mycket omfattande, storleksordningen över 1000 TB, dvs 100 000 gånger mer omfattande än vår hjärna. Men en neuron i hjärnan är betydligt mer komplicerad än en byte och med flera hundra kopplingar till andra neuroner blir komplexiteten i form av möjliga kontakter uppskattningsvis i storleken 1000 TB. Akademins hjärnforskare kan säkert göra en bättre uppskattning. En vanlig dator har en kapacitet på ca 1 TB.

Ser vi nu på hela internet så såldes det 282,6 miljoner datorer år 2022 enligt IDC, ett betydande marknadsundersöknings-, teknisk analys- och konsultföretag för teknikindustrin. Samma år såldes ca 1,2 miljarder smartphones. Samtidigt beräknas det finnas ca 2 miljarder datorer och 7,26 miljarder mobiler. Alla dessa kan anses vara anslutna till internet och i princip kunna kommunicera med varandra. En enorm komplexitet!

Mina siffror måste kontrolleras, likaså måste vi definiera exakt vad som menas med komplexitet men tänk om det enormt komplexa systemet av datorer och smartphones anslutna till internet har utvecklat en form av medvetande? Det är av en helt annan sort än vårt medvetande och totalt obegripligt för oss. Det innebär att vi inte vet något om vad detta medvetande ”tänker” på eller ens om det har förmåga att tänka. Det finns i ett binärt och logiskt universum utan någon som helst förståelse för vårt. Enda interaktionen är data vi matar in och får behandlade, men för detta medvetande är det kanske enbart någon form av ämnesomsättning som sker mer eller mindre omedvetet.

Jag berättade om denna spekulation för en samling präster i Växjö, som jag höll en föreläsning för – jag tror den handlade om internet. De blev eld och lågor för denna hypotes och såg genast ett nytt område att bedriva mission inom! Men möjligen har vi indikationer på

att något märkligt händer. För jag gissar att många av mina läsare har upplevt att man försökt göra något med datorn, öppna ett dokument, öppna ett program eller spara ett dokument och det har inte fungerat. De flesta försöker göra samma sak igen och många gånger fungerar det. Jag har haft kurser i elementär datorhantering speciellt när vi hade kommandobaserade interface där man skrev kommandon direkt till datorn. Mina studerande skrev in ett kommando, det fungerade inte, jag såg att kommandot var rätt, skrev in exakt samma och det fungerade! Det var helt oförklarligt och hände många gånger. Om man antar att all världens datorer ingår i ett medvetande så kan det tänkas att detta medvetande vid en viss tidpunkt var upptaget med något annat och inte hade tid att bry sig om mitt kommando.

Det är en annan sak jag också tycker är märklig. Mina datorer har ungefär samma kapacitet som en superdator hade på 80-talet. Den tidens superdatorer hade en enorm kapacitet, att driva hela SJ:s bokningssystem var t ex en barnlek för dem. Det räckte faktiskt med en vanlig stordator till det. Idag skulle rent tekniskt min mobiltelefon kunna driva SJ:s bokningssystem faktiskt effektivare än det som finns. Men i praktiken räcker det knappt till mig som enda användare! Vad gör datorerna och telefonerna då?

På 80-talet fick man för sig att man skulle räkna ut vad en vanlig dator – och då det stordator, persondatorer var nätt och jämnt uppfunna – användes till genom att räkna till vilken process CPU-cyklerna användes. 30% om jag minns rätt, kunde man inte hitta någon direkt användning av så det kallades för End User Computing och ansågs vara lek- och spelprogram som användarna satt och hade kul med. Min avhandling handlade om detta och jag konstaterade att användningen snarare var att ta ut information från det befintliga systemet än att spela spel. Mängden ”oförklarliga” CPU-cyklar är väldigt mycket större idag och kanske kan det tas som tecken på datorers medvetande. Fast troligare är nog dålig programmering. Men visst är tanken fascinerande!

Per Flensburg: Årsavgift

Nu är det nytt år och det är dags att betala årsavgiften. Den är 600 kr för ordinarie medlemmar och 200 kr för stödjande medlemmar. Hedersprofessorer och hedersmedlemmar behöver dock inte betala något. Några av er har dessutom råkat betala för två år, så ni kommer att få personliga brev om saken. Det finns två sätt att betala:

Plusgiro: 1115-5, Svisch: 123 688 9000

Account for international payments

IBAN SE38 9500 0099 6042 0001 1155
BIC NDEASESS
Bank Nordea, SE-10571 Stockholm, SWEDEN

Bode Janzon: Föredragsserien på Bohusläns museum

Rapport från föredragsserien på Bohusläns museum i Uddevalla

Bode Janzon

Rektor Per Flensburg höll den 14 januari ett föredrag med titeln "i brända filosofers sällskap" inför ett drygt tiotal åhörare. Flera av dessa var "gamla" bekanta. Kanske håller vi på att få till stånd en krets av stamgäster!? Det är förstås uppmuntrande.

Under februari följer ytterligare två föredrag, dels ett relativt nyinsatt den 14 februari med Frank Götmark som talar om "Ökande och minskande befolkning, bakgrunder, miljöaspekter och åtgärder"", dels Rune Wigblad den 25 februari om "Hur kan utveckling skapas vid nedläggningar?" och diskuterar från empiriska studier en utvecklingsmodell. Föredragen äger sedvanligt rum i det så kallade Spisrummet och startar kl 1800.

Från oktober 2025 till mars 2026 anordnar Strömstad akademi sex föredrag på Bohusläns museum. Till kommande säsong höst/vinter 2026/2027 har hittills Sveza Filipova anmält sig intresserad av att hålla en föreläsning. Fler är förstås välkomna: humanister, medicinare, samhällsvetare/ekonomer och naturvetare!! Villkoren är desamma som tidigare: resebidrag och arvodet 2 500kr.

Bode Janzon: Ordning och reda i dokumenthanteringen

Ordning och reda i dokumenthanteringen nu och framöver: nystart för Strömstad akademis arkiv.

Bode Janzon, arkivansvarig

Under 2025 tog Akademins rektor och ordförande initiativ till att ge arkivhanteringen en nystart. En arbetsgrupp tillsattes med uppgift att lämna förslag till styrelsen på en arkivpolicy. I stadgar och andra grunddokument saknades ett vägledande regelverk för den praktiska arkivhanteringen inom Strömstad akademi. Arbetsgruppen bestod av Per Flensburg, Sten Philipsson och undertecknad Bode Janzon, en sammansättning med erfarenhet och samlad sakkunskap inom informationsvetenskap och praktisk/teoretisk arkivkunskap. Arbetet i gruppen genomfördes under hösten vid en serie digitala sammanträden. Ett förslag till arkivpolicy kunde presenteras vid styrelsens sammanträde i början av januari 2026 nu med ett bredare anslag och benämnt Arkivbeskrivning.

Varför behöver Strömstad akademi ett arkiv? Som alla organisationer behöver SA hålla ordning på sina protokoll, styrdokument, avtal, medlemsregister, räkenskaper, handlingar kring bokprojekt med mera, det vill säga själva verksamhetsdokumentationen. Just det som utgör själva arkivet. Så lyder en konkret, enkel definition av vad ett arkiv är. Hantering av dokument har en praktisk sida som kräver en metod eller regler för hur vi ska handskas med t. ex. styrelsens protokoll från tillblivelse i sekreterarens dator till dess bestämda plats i och som en pusselbit i det digitala arkivet. Rör det sig om dokument med försumbar information förpassas det som gallringsbart till brännugnen. Arkivet fungerar sammantaget, om vi sköter flödet av dokument på bästa sätt, som en spegel med många perspektiv på Strömstad akademis verksamhet.

I arkivet hittar vi många direkta spår eller lämningar av bokprojekt, vetenskapsfestivaler, årsmöten, sammanträden etc. från en snart två decennier lång löpande verksamhet vars kärna består i ett akademiskt skolat sätt att arbeta. Arkivet är med andra ord en väsentlig del av Strömstad akademis intellektuella arv med kopplingar till våra publikationer med mera.

Några egna erfarenheter och lärdomar av akademisk arkivbildning hade jag med mig när vi drog igång arbetsgruppens arbete. Under tiden som ”juniorarkivarie” vid Landsarkivet i Göteborg åren omkring 1980 tog jag bland annat hand om ett inlämnat arkiv efter en professor i ekonomisk geografi som till en del bestod av underlag till stora undersökningar om lokala/regionala handelsområden och utgjordes av insamlade frågeformulär med lanthandlare som uppgiftslämnare och avsändare. Detta material bearbetades av lärare och studenter

och resulterade i flera skrifter. Det kunde ha stannat därvid men nu beslöts att forskningsunderlaget skulle sparas och kan därmed åter användas vid framtida studier och då med andra frågeställningar och metoder än, i det här fallet,1950-talets. Senare, som pensionär och senior arkivarie i Uppsala fick jag en förfrågan om att ordna och förteckna Kungliga Vetenskapssamhällets i Uppsala (KVSU) arkiv som förvarades i ett vindsrum i akademis lokaler i centrala staden. Vetenskapssamhället i Uppsala är en av de yngre lärda sällskapen i landet, bildad så sent som1954, och har därmed inte heller den mest omfångsrika arkivbildningen.

Efter en översiktlig genomgång av handlingarna föreföll det lämpligt att strukturera beståndet enligt en femdelad modell 1) protokoll med bilagor (akademins resp. styrelsens) 2) funktionärernas handlingar (preses/ordförande, sekreterarens, redaktörens resp. skattmästarens var för sig) 3) korrespondens 4) medlemsregister och 5) handlingar ordnade efter ämne t.ex. särskilda vetenskapliga projekt. Det arkiv jag tog hand om bestod uteslutande av pappershandlingar och förvaras sedan mitt arbete slutförts i ändamålsenliga lokaler. Som en grundmodell har den ovan visade strukturen även använts som plan för Strömstad akademis arkiv. Även det förstnämnda exemplet, alltså nyskapat forskningsmaterial typ besvarade frågeformulär, bör ha en plats i arkivet. Så till exempel nybildat underlag till en publikation utgiven av Strömstad akademi, det kan röra sig om foto, intervjuer, statistikuppgifter m.m. i original/nyskapad form.

Strömstad akademis sekretessbestämmelser rör känsliga personuppgifter och där följer vi personuppgiftslagen. I övrigt har beslutats att AU-handlingar liksom funktionärshandlingar (rektor m fl) ska vara belagda med sekretess under två år. Om tillgänglighet: endast medlemmar har tillträde till arkivets handlingar och efter att ha vänt sig med en begäran hos arkivansvariga eller styrelsen. Arkivansvariga sänder ”kopia” av det efterfrågade materialet till den som begärt materialet. För forskningsändamål kan även utomstående (icke medlemmar) få ta del av dokumentation enligt i princip samma rutin som en medlem. Gallring innebär att dokument förstörs. Arkivet gallras för att hålla dess omfång inom rimliga gränser. Följande generella regler gäller vid gallring:

– kopior, dupletter och utdrag
– arbetspapper av tillfällig betydelse/rutinmässig karaktär
– dokument av ringa betydelse
– dokument inkomna för kännedom.

För ekonomihandlingar gäller särskilda bestämmelser enligt bokföringslagen. De gallras efter sju år.

Undantag budget- och bokslutshandlingar vilka ska bevaras.

Under rubriken ARKIV på akademins hemsida hittar du förutom Arkivbeskrivningen dels en plan över hur arkivet förtecknas, m a o ett sökinstrument, dels en dokumentlista med uppgift om den funktionär som ansvarar för arkivering av resp. dokumenttyp. Läs dessa!! Styrelsen utsåg vid sammanträde i januari 2026 undertecknad Bode Janzon och Sten Philipsson till arkivansvarig resp. vice arkivansvarig och valdes för två år.

Gudmund Bergqvist: Om Ukraina

Ukraina

Gudmund Bergqvist

Det är nu 4 år sedan Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina den 22 februari och 12 år sedan invasionen av Krim och starten av striderna i Donbass. Under 8 år försöktes med olika avtal hindra nya ryska framstötar och få fred i de så kallade Minskavtalen - allt utan effekt. Ryssland har i sin på olika sätt använt sig av metoder i sin krigföring som utgör krigsbrott både vid fronten men framför allt mot civila.

I det nuvarande kriget har Ukraina fått stöd av västern inklusive dess allierade men för litet och mestadels för sent på grund av oro för att starta ett världsomfattande storkrig.

Den nya US administrationen har visat svagt intresse av att stödja Ukraina och varit mer intresserad av att få fram en fred och långsiktiga avtal med Ryssland. Man har i detta varit mycket lyhörd för ryska synpunkter och hela tiden pressat Ukraina och försökt utesluta de europeiska staterna från deltagande i diskussionerna Det är dock EU som hela tiden varit den största ekonomiska bidragsgivaren och nu nästan den enda.

Kom ihåg att Ukraina nu kämpar för Europas frihet och demokrati mot den ryska expansionismen och dess förtryck. Ukraina frågan får inte minskas eller glömmas bort – Den är central för Europas framtid.

Stöd Ukraina på olika sätt. Möjlighet att donera finns på United 24. Detta är på många sätt en väsentlig fråga

Om Ryssland ej vinner bäddar det för möjligheten av ett framtida demokratiskt och ryskt samhälle fritt från korruption, krigshets och förtryck och utan vilja att expandera och hota världen.

Förresten anse jag att **Praeterea censeo Kaliningradum esse demilitari**.

Åsa Morberg: Skriva kurslitteratur - så här kan man gå till väga!

Skriva kurslitteratur – så här kan man gå till väga!

Av Åsa Morberg, läromedelsförfattare för högre utbildning

Regeringen satsar stort på läromedel. Regeringen talar sig varm för läromedel och har ökat anslagen rejält för huvudmännen. I Strömstad akademi finns många kompetenta kolleger som skulle kunna bidra till läromedelsproduktionen om man vill. Har man skrivit förr så går det lättare att få uppdrag, men man kan ändå försöka få uppdrag om man är ny läromedelsförfattare.

Behovet av läromedel i skolan är stort och inriktat på tillgänglighet, variation och hög kvalitet för att säkerställa likvärdig utbildning och stödja alla elevers lärande. Det finns ett ökat fokus på att erbjuda både fysiska läroböcker och digitala verktyg, anpassade för att möta individuella behov, såsom talstöd, stor stil eller förenklat innehåll.

I Sverige blir man varken rik eller berömd på att skriva läromedel. I andra länder är det mycket meriterande. I England exempelvis lönar det sig att skriva läromedel. När jag arbetade i Manchester på Primary Center vid Manchester University inspekterades verksamheten av regeringen och då fäste man väldigt stor betydelse för läromedelsproduktionen på

avdelningen. Man bokstavligen mätte produktionens storlek i deras bokhyllor. I Sverige är det bara vetenskapliga artiklar som gäller. Läromedel räknas inte alls som meriterande.

Alltnog behövs det läromedel i hela skolväsendet. Hur kan man då gå till väga? Om man har ett förlag som man är knuten till, kan man ta kontakt med förlaget och be att få veta vilka behov som föreligger. Om man säger sig vilja skriva ett läromedel eller uppdatera ett tidigare publicerat läromedel så kan man få ett uppdrag. Royaltyn beror på ens kompetens. Erfaren författare kan få mycket bra royalty.

Man kan också vända sig till huvudmännen och undersöka behovet av läromedel. Man går sedan till förlagen och för fram behovet och får på så sätt ett uppdrag. Jag har kontrollerat den vägen och fått många förslag till läromedel.

Jag är själv medlem i Läromedelsförfattarnas förbund och genom dem blir man väldigt bra uppdaterad. De har väldigt bra kontroll på vilka behov som finns i hela utbildningsväsendet. Det är rabatterat medlemspris för seniorer. Medlemsavgiften är 700:-/år. Det är väl använda pengar att bli medlem, anser jag. Inte minst får man möjlighet att kontrollera avtal så att de är korrekta och det är en garanti för att man inte blir lurad.

Om man ska skriva läromedel bör man vara uppdaterad i ämnet och framför allt bör man veta hur läromedel bör se ut idag. Det har hänt mycket på läromedelssidan och ska man ge sig in i branschen måste man vara uppdaterad. Här går det inte med gammal skåpmat. Jag har exempelvis märkt att AI är väldigt intressant just nu för hela utbildningsväsendet.

Jag kan möjligen ge råd om det är intressant att skriva läromedel. Jag har hjälpt många kolleger till uppdrag. Jag tycker själv att det är roligt och meningsfullt att skriva läromedel. Man kan naturligtvis arbeta i team också. Man kan bilda en grupp som tar på sig ett uppdrag.

Att skriva läromedel är för mig kreativt och meningsfullt, där utmaningen ligger i att göra komplex kunskap tillgänglig, engagerande och strukturerad utifrån kursplaner. Obs att kursplanerna ses över nu!

Det innebär att skapa "hål" i marknaden, arbeta med tydligt språk, involvera målgruppen genom relevanta exempel och samarbeta med förlag och redaktörer för att kvalitetssäkra materialet. Det är både utvecklande och roligt! Lycka till!